

Verotarkastus ja harmaa talous

Tanja Koivumäki

Tekijä(t) Tanja Koivumäki	
Koulutusohjelma Liiketalouden koulutusohjelma	
Opinnäytetyön otsikko Verotarkastus ja harmaa talous	Sivu- ja liitesivumäärä 28
Opinnäytetyön otsikko englanniksi Tax audit and grey economy	
<p>Tässä opinnäytetyössä tutkitaan, kuinka verotarkastusten avulla voidaan vähentää harmaata taloutta. Verotarkastus on syvälinninen muoto, jolla voidaan tarkastaa yrityksen toimintaa. Verotarkastuksen tarkoituksena on myös tarkastella lakien toimivuutta ja tehdä niihin tarpeen tullen tarvittavia muutoksia. Verotarkastuksilla on tärkeä osuus harmaan talouden paljastamisessa. Tämä opinnäytetyö tutkii harmaan talouden verotarkastusta ja sitä miten tarkastuksilla voidaan vaikuttaa harmaan talouden havaitsemiseen. Harmaan talouden kokonaismäärän arvioiminen on haastavaa, koska salatut tulot voivat olla hyvinkin erilaisia. Tässä opinnäytetyössä tutkitaan nettidokumenttiaineistojen avulla, miten verotarkastusten avulla voidaan torjua harmaata taloutta. Tutkimus on toteutettu syksyllä 2014.</p> <p>Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selvittää miten verotarkastusten avulla voidaan vaikuttaa harmaaseen talouteen ja sen ilmiöihin. Harmaa talous on laaja käsite ja sen havaitseminen on haastavaa. Seuraamuksia talousrikollisuudelle on jatkuvasti tiukennettu ja löydetty keinoja saada tekijöitä kiinni. Tämä vaatii erilaisten viranomaistahojen tiivistä yhteistyötä.</p> <p>Harmaan talouden vähentäminen on yhteiskunnallisesti tärkeää. Tutkimuksen perusteella ilmiö on kasvanut vuosi vuodelta.</p> <p>Asenteilla ja tiedottamisella voidaan harmaan talouden harjoittamisen kynnyistä nostaa. Tulevaisuudessa aiotaan myös vaikuttaa yhä enemmän siihen, että prosessit joita käytetään verojen ja maksujen perintään nopeutuvat. Harmaa talous on usein tulojen ilmoittamatta jättämistä verottajalle. Verotukseen liittyviin lakeihin sisältyy lukuisia säädöksiä, joilla varmistetaan, että verovelvolliset hoitavat velvoitteensa. Verotarkastuksilla löydetyn harmaan talouden määrä on suhteellisesti kaikkein suurin liikevaihdoltaan alle 100 000 euron yrityksissä. Harmaa talous vääristää kilpailua yritysten kesken ja siitä aiheutuu vuosittain suuret veromenetykset valtiolle.</p>	
Asiasanat Verotarkastus, harmaa talous, verotus.	

Sisällys

1	Johdanto	1
1.1	Tutkimuksen merkitys ja tavoitteet	2
1.2	Tutkimusongelma ja tutkimuksen rajaus.....	3
1.3	Tutkimusmenetelmä.....	3
1.4	Keskeiset käsitteet ja lait.....	4
2	Verotarkastus.....	5
2.1	Verotarkastuksen käytännön toteutus	6
2.2	Muutokset verotarkastuksessa 2014.....	7
2.3	Verotarkastusyksiköiden toiminta.....	8
2.4	Verotarkastusten tulevaisuus ja kehittämistarpeet.....	8
2.5	Verotarkastusaineistojen käyttö harmaan talouden määrän arvioinneissa.....	9
2.6	Tuomiosaatavat	11
3	Harmaa talous.....	12
3.1	Harmaan talouden torjunta.....	14
3.2	Harmaan talouden verotarkastusten tilastoja	15
3.3	Harmaan talouden toimintaohjelma vuosille 2012 - 2015	20
3.4	Keinoja ennaltaehkäistä harmaata taloutta.....	20
3.4.1	Laki kuitintarjoamisvelvollisuudesta käteiskaupassa	21
3.4.2	Verovelkarekisteri.....	21
3.4.3	Konkurssilain uudistus	22
3.4.4	Ulosoton erikoisperintä.....	22
3.4.5	Tilaajavastuulaki ja valvonta.....	23
3.4.6	Ilmoitusvelvollisuus urakoista ja työntekijöistä	23
3.5	Arvopapereiden hallintarekisteröinti	24
3.6	Tilintarkastajan raportointivelvollisuus ja hankintalakisääntely.....	24
4	Johtopäätökset ja yhteenveto.....	25
4.1	Verotarkastusten ja harmaan talouden arviointi.....	25
4.2	Harmaan talouden torjunnan onnistumisen arviointi.....	25
4.3	Jatkotutkimusaiheita	27
4.4	Oman työn arviointi	27
4.4.1	Työn luotettavuuden arviointi	28
4.4.2	Työn pätevyuden arviointi ja kehityskohteet	28
	Lähteet	29

1 Johdanto

Tämä opinnäytetyö tutkii, kuinka verotarkastusten ja muiden ennaltaehkäisevien toimintojen ja lakien avulla voidaan vähentää harmaata taloutta. Aihe on erittäin ajankohtainen. Verotarkastustoiminta on tärkeää, koska sen avulla voidaan valvoa yritysten toimintaa velvoitteiden mukaisesti. Verotarkastusten tarkoituksena on myös valvoa tilitoimistojen toimintaa sekä tarkastella lakien toimivuutta. Verotarkastajat antavat myös paljon ohjeita ja haluavat auttaa yrityksiä toimimaan, niin että ne pystyvät hoitamaan velvoitteensa. Harmaalle taloudelle alttiita aloja ovat esimerkiksi rakennusala, kiinteistöala ja monet palvelualat, koska ne ovat työntekijävaltaisia aloja. Verotusasiat ovat keskeisiä asioita yritystoiminnassa ja niiden sujuvuus on yrityksen toiminnalle erittäin tärkeää. Erityisesti sen vuoksi, että verojen maksaminen ajallaan kertoo yrityksen toimintaympäristölle yrityksen toimivan hyvin.

Verotuksen läpinäkyvyys on tärkeää, koska monet yritykset suunnittelevat liiketoimintansa siten, etteivät maksa välttämättä Suomeen veroja. Kansainvälistymisen myötä lisääntyy myös tarve sopia eri maiden välisistä tiedonantovelvoitteista. Harmaasta taloudesta tiedottaminen on tärkeää koska monet eivät tule ajatelleeksi sen vaikutuksia yleiseen hyvinvointiin, yritysten väliseen kilpailuun ja hintatasoon. Harmaan talouden tutkiminen on haastavaa, koska se on piilossa olevaa rikollisuutta ja osa siitä jää helposti huomaamatta. Yritysten harmaan talouden perusmuotona on tulojen jättäminen kirjanpidon ulkopuolelle. Myös verotettavan tulon nollaaminen tai pienentäminen ovat mahdollisia missä vain yrityksessä.

Aihe on kiinnostava siksi, että on kiinnostavaa tietää miten verotarkastus tehdään ja miten voidaan harmaata taloutta havaita. Harmaa talous on omalla toimialallani viranomaisten mukaan yleistä mutta sen todistaminen on vaikeaa. Harmaa talous kuitenkin vaikuttaa varmasti esimerkiksi hinnoitteluun ja yritysten väliseen kilpailuun. Kansainvälistymisen myötä harmaan talouden torjuminen tulee tulevaisuudessa olemaan entistä tärkeämpää. Harmaan talouden keinot myös lisääntyvät kun toimintaympäristö muuttuu. Kaupankäynnin siirtyessä yhä enemmän internettiin vaikuttaa myös siihen, että on helpompi kehittää keinoja joilla voi kiertää velvoitteitaan.

Lehdissä on myös paljon aihepiiristä kertovaa asiaa, koska talousrikokset ovat suuri ongelma yhteiskunnalle ja sen torjuminen on tärkeää. Verohallinto kehittää jatkuvasti keinoja parantaakseen keinoja kerätä maksamattomia veroja. Verotarkastus on useimmiten yritykselle pelottava asia. Kun yrittäjä hoitaa velvoitteensa ja maksaa veronsa ei ongelmia tarkastuksen kannalta tule. Verotarkastustoiminnan tavoitteena on parantaa yritysten tasapuolista kohtelua ja reilua toimintaa. Harmaan talouden ennaltaehkäisyssä on tärkeää

varmistaa, että viranomaiset voivat jakaa tietoa keskenään ja tämän asian parantamiseen yritetään jatkuvasti vaikuttaa laajentamalla viranomaisyhteistyötahoja. Uusien lakien säättäminen on nopeutunut viranomaisyhteistyön avulla. Suomessa Verohallinto toimii hyvin. Esimerkiksi vuonna 2012 saatiin kerättyä Suomessa 95 prosenttia odotetuista alv-tuloista. (Helsingin Sanomat 1.11.2014)

Verohallinto lisää jatkuvasti valvontaa harmaan talouden torjumiseksi. Suuri merkitys harmaan talouden havaitsemisessa on myös se että kuuliaiset kansalaiset tekevät havainnot ja ilmiantavat huomaamansa epärehellisyden verottajalle. Haasteena on kuitenkin se miten helposti ilmiannon tekeminen onnistuu ja miten Verohallinnossa otetaan nämä havainnot vastaan. Kuittipakko sekä esimerkiksi rakennusalaan koskevat uudet lait helpottavat harmaan talouden havaitsemista.

Harmaan talouden esiintyminen on jatkuvasti monimuotoisempaa ja talousrikolliset kehittävät aina uusia keinoja välttääkseen yhteisiä velvoitteita tai peitelläkseen muuta rikollista toimintaa. Viranomaisten käyttämät resurssit ovat haasteena esimerkiksi verotarkastusten määrällisessä toteutuksessa. Nykyisin pystytään tekemään noin 700 - 800 harmaan talouden tarkastusta vuodessa. Suurempi tarkastusten määrä nostaisi kiinnijäämisriskiä ja täytyisi myös lisätä verotarkastajien määrää.

Harmaaseen talouteen voi vaikuttaa myös asenteilla ja riittävällä tiedottamisella. Tieto siitä kuinka paljon talousrikollisuus vaikuttaa yhteiskunnan toimintaan, lisää myös halua puuttua siihen.

1.1 Tutkimuksen merkitys ja tavoitteet

Verotarkastuksilla voidaan edistää harmaan talouden torjuntaa, ja kohdennetut tarkastukset monille toimialoille ovatkin jo tuottaneet tuloksia. Esimerkkinä mainittakoon rakennusalan kohdennetut harmaan talouden tarkastukset. Myös muut alalle kehitetyt valvontaa ja velvoitteiden hoitamista tukevat toimet ovat tuoneet tuloksia. Verotarkastusten merkitys säilyy myös tulevaisuudessa ja sen vuoksi on mielenkiintoista tutkia mitä erilaisia keinoja on jo olemassa ja miten niitä voidaan vielä parantaa. Verotarkastus on tärkeä osa-alue Verohallinnossa. Tarkastusten avulla voidaan kehittää verotuskäytäntöjä ja nähdä verotuksen toteutuminen käytännössä. Harmaan talouden verotarkastukset on nimenomaan kohdistettu suuremman veroriskin yrityksiin. Syitä voi olla ilmiannot toimien epäilyttävydestä tai alan yleisestä tasosta poikkeavat tulot. Tavoite on myös saada tietoa aiheesta

joka on varmasti myös tulevaisuudessa merkityksellinen yhteiskunnallisesti. Tavoitteena on myös saada selkeämpi kuva harmaasta taloudesta ja siitä miten verotarkastukset vaikuttavat harmaan talouden havaitsemiseen.

1.2 Tutkimusongelma ja tutkimuksen rajaus

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selvittää verotarkastuksien merkitystä harmaan talouden torjunnassa ja ennaltaehkäisyssä. Keskityn työssäni harmaan talouden verotarkastuksiin. Verotarkastukset ovat tärkeä osa uusia toimintatapoja sekä valtakunnallisia hankkeita. Harmaan talouden torjunnasta on tullut yksi Verohallinnon tärkeimmistä painopistealueista. Harmaan talouden ongelmat ovat yleensä laajoja, eivätkä ne tule ilmi pelkästään yritystoimintaa seuraamalla. Syvällisempää ja tarkempaa tutkimusta tarvitaan. Verotarkastukset, jotka on nimenomaan kohdistettu tutkimaan harmaita yrityksiä, ovat vaativampia suorittaa kuin tavalliset verotarkastukset, koska selvitystyötä on enemmän.

Työn tutkimuskysymys kuuluu:

Miten harmaata taloutta voidaan torjua verotarkastusten avulla?

Pääkysymyksen avuksi on määritelty alakysymyksiä:

- Mitä keinoja on olemassa harmaan talouden torjumiseksi?

- Miten paljon pystytään vaikuttamaan harmaan talouden havaitsemiseen verotarkastusten avulla?

1.3 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmä tässä opinnäytetyössä on laadullinen tutkimus jossa käytetään nettidokumenttiaineistoa. Menetelmä sopii aiheeseen hyvin koska, aiheeseen täytyy etsiä teoreettista tietoa ja pääosin tieto on nopeasti vanhenevaa, koska muutoksia esimerkiksi lainsäädäntöön tulee jatkuvasti. Aineisto työhöni löytyi enimmäkseen internetistä, joten siksi käytän pääsääntöisesti nettidokumenttiaineistoa. Työssäni käytän teorian ja käytännön ratkaisujen lähteenä myös kirjallisuutta ja Verohallinnon materiaalia. Ajankohtaista materiaalia aiheesta löytyy parhaiten vero.fi – sivustolta. Aihe on hyvin ajankohtainen

myös mediassa. Lehdissä ja uutislähetyksissä on ollut monta kertaa syksyn aikana aiheeseen liittyviä uutisia.

1.4 Keskeiset käsitteet ja lait

Harmaa talous on laillista taloudellista toimintaa jonka tulo salataan siitä maksettavien verojen ja maksujen välttämiseksi. harmaata taloutta on esimerkiksi pimeää työnteko, sosiaaliturvien väärinkäytökset.

Verotarkastus on viranomaistoimintaa jolla valvotaan yritysten toimintaa. Verotarkastuksen avulla seurataan myös verolakien toimivuutta ja vaikutuksia.

Verotarkastuskertomus on verotarkastajan laatima asiakirja tarkastuksen aikana havaituista asioista. Verotarkastuskertomukseen liitetään tiedot tarkastuksen mahdollisista virheistä tili- tai valvontakausittain sekä verolajeittain eriteltynä.

Tärkeimmät lait ja asetukset

Laki verohallinnosta 11.6.2010/503

Laki harmaan talouden selvitysyksiköstä 1207/2010

Asetus verotusmenettelystä 23.10.1998/763

Laki Verotusmenettelystä 18.12.1995/1558

2 Verotarkastus

Verotarkastus on viranomaistoimintaa, josta on säädetty ennakkoperintälaissa, verotusmenettelylaissa ja arvonlisäverolaissa. Verotarkastus edistää sekä oikeudenmukaista rasi- tusta verovelvollisten kesken että verovelvollisten kykyä ja halua hoitaa verotukseen liitty- viä velvoitteitaan. Verotarkastus on syvällisin muoto, jolla voidaan tarkastella yrityksen toimintaa. Tarkastuksella on tavoitteena selvittää, että Verohallinnolle on annettu riittävät ja oikeat tiedot. Verotarkastus tutkii myös kirjanpitojen luotettavuutta. Verotarkastuksen aikana on tarkoitus myös antaa ohjeita ja neuvontaa. Tarkastettavan yrityksen toiminnan laatu ja laajuus käydään läpi. Tarvittaessa pyydetään tekemään korjauksia virheellisiin tai puutteellisiin tietoihin. Verotarkastusten avulla seurataan myös verolakien toimivuutta ja vaikutuksia. (Verohallinto 2014)

Tarkastuskohteiden valinta tapahtuu kohdistamalla valtakunnalliset valvontahankkeet ni- menomaan sellaisille aloille, joilla harmaata taloutta tiedetään esiintyvän. Harmaan talou- den verotarkastuksia tehdään yhteistyössä kotimaisten viranomaisten kanssa, mutta myös ulkomaisten viranomaisten kanssa, koska kansainvälinen lainsäädäntö sekä verosopi- mukset helpottavat tietojen vaihtoa. Verohallinto hyödyntää aktiivisesti mahdollisuuksia toimia muiden maiden veroviranomaisten kanssa. Mahdollisia toimia on esimerkiksi järjes- tää samanaikaisia verotarkastuksia muiden Pohjoismaiden veroviranomaisten kanssa. Harmaan talouden verotarkastukset paljastavat usein myös muita ongelmia tarkastuksen kohteena olevassa yrityksessä. Sen vuoksi toimintatapoja on kehitetty, joten verotarkas- tuksen kohteena olevaa yritystä voi tarkastaa samanaikaisesti myös esimerkiksi työsuoje- luviranomaiset. (vero.fi)

Verotarkastusaineistojen käyttö on ongelmallista silloin kun pyritään analysoimaan har- maan talouden esiintymistä. Harmaan talouden tarkastuksia ei yleensä valita sattumanva- raisesti vaan tarkastukset tehdään sellaisiin yrityksiin jossa on jo todettu laiminlyöntejä tai epäily talousrikoksesta. (Hirvonen ym. 2010, 39)

Verotarkastuksia koskevia säännöksiä on monia. Nämä lait ja asetukset määräävät tar- kastajan sekä tarkastettavan oikeudet tarkastusprosessin aikana ja sen jälkeen. Tär- keimmät lait ja säännökset ovat laki verotusmenettelystä, asetus verotusmenettelystä, ennakkoperintälaki, ennakkoperintäasetus, arvonlisäverolaki, ja arvonlisäveroasetus. (ve- ro.fi)

2.1 Verotarkastuksen käytännön toteutus

Verotarkastajaa koskevat tietynlaiset velvollisuudet ja verotarkastuksen tekeminen on aina tehtävä luotettavasti, ammattitaitoisesti sekä tasapuolisesti. Tarkastus ei saa aiheuttaa haittaa verovelvollisen liiketoiminnalle, joten esimerkiksi aikataulujen sopiminen täytyy ottaa huomioon. Verotarkastus on tärkeää toimintaa, koska sen avulla voidaan myös varmistaa verotuksen oikeudenmukaista jakautumista verovelvollisten kesken, mikä taas lisää yleistä luottamusta verotuksen reiluuteen ja toimivuuteen. Verotarkastaja tutustuu ennalta myös tarkastettavan yrityksen toimialaan liittyvään oikeus- ja verotuskäytäntöön. (Hyvä verotarkastustapa 1.9.2014)

Verotarkastuksen kohteeksi joutuvalle yritykselle ilmoitetaan verotarkastuksen alkamisesta. Tämän jälkeen yrityksen täytyy luovuttaa kaikki mahdollinen kirjanpitoaineisto, muu mahdollinen aineisto sekä esitettävä omaisuus, joka voi olla tarpeen verovelvollisen verotuksessa. Sähköisessä muodossa oleva aineisto on myös esitettävä. Verohallinto saa myös laissa säädettyin edellytyksin tietoja mikäli ne koskevat taloudellista asemaa tai voivat vaikuttaa verotukseen. Verotarkastuksesta ilmoitetaan verovelvolliselle etukäteen, mutta erityisistä syistä verotarkastus voidaan myös tehdä ennalta ilmoittamatta. (Hyvä verotarkastustapa 1.9.2014)

Verotarkastus voidaan tehdä rajattuna tarkastuksena, osittaistarkastuksena tai kokonaan. Verotarkastajan kuuluu tarkastaa kunkin verolajin kannalta olennaiset asiat, aineistot sekä laskentajärjestelmät. Aineiston ollessa laaja voidaan tarkastuksessa tehdä pistokokeita. Verotarkastaja tutkii vastaavatko liiketoiminta ja kirjanpito toisiaan ja onko verolainsäädäntöä noudatettu. Verohallinnolle annettujen ilmoitusten täytyy myös vastata kirjanpidossa olevia kirjauksia. Tärkeitä aineistoja ovat tilipäätös, pää- ja päiväkirjat, tositteet, kirjeenvaihto, toimitusasiakirjat, pöytäkirjat ja sopimukset (esim. työsopimukset). Tietoja voidaan hankkia myös erilaisista rekistereistä, tarkastuskohteen liikekumppaneilta tai vakuutus- ja rahoituslaitoksilta. (Hyvä verotarkastustapa 1.9.2014)

Tarkastuksen jälkeen pidetään loppukeskustelu verovelvollisen kanssa. Tarkastuksessa löytyneet virheet kuvataan mahdollisimman yksityiskohtaisesti verolajeittain. Ennen verotarkastuskertomuksen valmistumista verovelvolliselle on uuden säädöksen mukaan varattava mahdollisuus tulla kuulluksi kohtuullisessa määräajassa. Tällöin keskustellaan myös tarkastushavaintojen mahdollisista jatkotoimista ja kerrotaan perustelut mahdollisille maksuunpanoille, kerrotaan maksujärjestelymenettelystä ja valitusmahdollisuuksista. Verotarkastuskertomus laaditaan tehdystä tarkastuksesta viivytyksettä ja siinä kuvataan havaitut verotukseen liittyvät asiat ja kerrotaan ehdotukset tarvittaviin toimenpiteisiin. Virheluettelot

liitetään tili- tai valvontakausittain sekä verolajeittain eriteltyinä. Tarkastuskertomuksessa täytyy mainita tarkastettu aineisto, verotukseen liittyvät seikat, tarkastuksen yhteydessä annettu ohjaus, verovelvollisen oma selvitys sekä sovellettavat säännökset sekä tarkastajan omat johtopäätökset perusteluineen. (Hyvä verotarkastustapa, Asetus verotusmenettelystä 23.10.1998/763, Verotarkastusmenettely 2§ 463/2014)

Verotarkastuskertomuksen hyväksyy verotarkastajan esimies tai muu siihen määrätty henkilö. Näin varmistetaan se, että tarkastuskertomus on huolellisesti sekä perustellusti laadittu ja tehty. Hyväksymisen jälkeen verotarkastuskertomus toimitetaan verovelvolliselle. (Hyvä verotarkastustapa 1.9.2014)

Verotarkastuksen jälkeen tarkastusaineisto palautetaan ja suoritetaan kuuleminen ennen verotuspäätösten tekemistä. Tämän jälkeen tehdään tietoon tulleiden seikkojen perusteella päätös maksuunpantavasta tai palautettavasta verosta. Vero on maksettava eräpäivään mennessä. Verotarkastuskertomuksen päätöksiin voi hakea muutosta Verohallinnolta tai hallinto-oikeudelta riippuen verolajista. (Hyvä verotarkastustapa 1.9.2014)

Verotarkastus on mahdollista tehdä myös vertailutarkastuksena, jolloin kerätään tietoja muiden verovelvollisten verotusta varten. (Laki verotusmenettelystä 21§)

2.2 Muutokset verotarkastuksessa 2014

Verotarkastukseen on tehty muutoksia vuonna 2014. Verovelvolliselle lähetetään verotarkastuskertomus vastinepyyntöineen. Epäselvät verotukseen tai muihin asioihin liittyvät kysymykset selvitetään keskusteluin tai lähetetään selvityspyyntö. Muutoksena on tullut se, että tarkastuksen kohteena olevaa verovelvollista kuullaan ainoastaan kerran ennen kuin Verohallinnossa tehdään maksuunpano- tai verotuspäätös. (vero.fi)

Aiemmin verovelvollista kuultiin myös maksuunpano- ja verotuspäätöksen valmistelun yhteydessä. Mikäli kuulemiselle on kuitenkin erityinen syy, voidaan se edelleen suorittaa. Verotarkastuksen kohteena olevalle varataan tilaisuus tarkastuksen kuluessa esittää kirjallisesti tai suullisesti näkemyksensä ja oma selvityksensä tarkastushavainnoista, jotka voivat johtaa verotusesitykseen. Verotarkastaja laatii lausunnon niiden asioiden perusteella, joita verovelvollinen on esittänyt ja sen jälkeen lausunto lähetetään verovelvolliselle tiedoksi.

Muutoksen tarkoitus on ollut sujuvoittaa verotarkastusprosessia ja välttää päällekkäistä työtä. (Verohallinnon tiedote 27.6.2014)

Käytännössä uusi käytäntö selkeyttää ja nopeuttaa verotarkastusten kulkua. Aiemmin suoritettiin myös alustava verotarkastuskertomus ja sen yhteydessä kuuleminen. Uusi käytäntö on otettu käyttöön lokakuussa 2014 ja sen vaikutukset käytännössä nähdään tulevaisuudessa.

2.3 Verotarkastusyksiköiden toiminta

Verotarkastusyksikkö tekee harmaan talouden verotarkastusten yhteydessä tiivistä yhteistyötä muiden viranomaisten kanssa. Kaikkiaan verotarkastusyksiköitä on olemassa yhteensä viisi: Itä – Suomen verotarkastusyksikkö, Länsi – Suomen verotarkastusyksikkö, Pohjois – Suomen verotarkastusyksikkö, Sisä – Suomen verotarkastusyksikkö sekä Uudenmaan verotarkastusyksikkö. Yksiköt toimivat ensisijaisesti omalla alueellaan, mutta voivat suorittaa tarkastuksia tarpeen tullen myös oman alueensa ulkopuolella. Yksikköjen toimintaa ohjaa Verotarkastusyksikön ohjaus- ja kehittämissyksikkö, joka sijaitsee Helsingissä. (vero.fi)

Kansainvälinen lainsäädäntö ja tehdyt verosopimukset mahdollistavat tietojen vaihdon muiden maiden verohallintojen kanssa, ja tätä toimintatapaa onkin käytetty tuloksellisesti. Yhteistyötä kehitetään koko ajan lisää esimerkiksi järjestämällä tarkastuksia samanaikaisesti usean viranomaistahon toimesta. (Verohallinto 9.10.2012, vero.fi)

Verotarkastusyksikön tehtävänä on tehdä verotarkastuksia, suorittaa verovalvontaa muiden Verohallinnon yksiköiden kanssa ja antaa verovalvontaa tukevaa tietopalvelua. Verotarkastusyksikkö suorittaa myös EU-sisäkaupan valvontaa ja antaa Verohallinnon kaikille yksiköille tehtäväalaansa koskevat työmenetelmä- ja muut ohjeet. (Verohallinto 2013, vero.fi)

2.4 Verotarkastusten tulevaisuus ja kehittämistarpeet

Verohallinto on avainasemassa kun on kyse harmaan talouden paljastamisesta. Tiedon- saanti on tärkeää ja sen parantamiseksi ja mahdollistamiseksi täytyy viranomaisten tehdä yhteistyötä. Uusien yhteistyökanavien lisääminen sekä yhteinen strategia harmaan talou-

den erilaisten ilmiöiden osalta parantaa paljon viranomaisten mahdollisuuksia vaikuttaa harmaasta taloudesta aiheutuvien vahinkojen määrään. (Walden 15.11.2010).

Tulevaisuudessa lienee yksi tärkeä asia on se miten paljon resursseja Verohallinnolla on käytössään. Nykyisin pystytään hoitamaan vain murto-osa siitä mikä oikeasti olisi tarpeen harmaan talouden kitkemiseksi. Tilitoimistojen automatisointi ja sähköistyminen vaikuttavat varmasti paljonkin tulevaisuuden tarkastuksiin. Sähköisessä muodossa oleva kirjanpito ja muu tarkastusmateriaali nopeuttavat varmasti tarkastuksia ja säästävät muutenkin tarkastajien aikaa esimerkiksi paikasta toiseen siirtymiset vähenevät. Verohallinnon omien ohjelmistojen kehittäminen on varmasti myös tulevaisuudessa merkittävä asia, koska tietomäärät ovat suuret.

Verotarkastuskohteiden haastavuus lisää verotarkastusten määrän vähenemistä. Tarkastajilta vaaditaan myös syvällistä asiantuntemusta ja erityisosaamista harmaan talouden tarkastuksissa. Tällaisia vaativia tarkastuksia ovat esimerkiksi arvopaperi-kauppaan, sijoitustoimintaan, EU:n sisäkauppaan, sähköiseen kaupankäyntiin kohdistuvat tarkastukset. Asiantuntijoiden kouluttaminen ja kehittäminen näihin vaativiin tarkastuksiin on tärkeää tulevaisuudessa. Erilaiset esteet viranomaisten tietojen vaihdolle vaikeuttavat usein harmaan talouden torjuntaa tarpeettomasti. Erilaiset salassapitoon vaikuttavat lait ovat usein este tietojen vaihtoon. Yritystoiminnan tulisi olla mahdollisimman läpinäkyvää ja suuri merkitys on erilaisilla julkisilla tietopalveluilla esimerkiksi yritystietojärjestelmällä (www.ytj.fi) josta voi tarkastaa yrityksen tietoja. Harmaan talouden paljastaminen ei hyödytä, mikäli rikollista toimintaa ei pystytä keskeyttämään ja rikoksiin syyllistyneitä vastuuseen. (Hirvonen ym. 2010, 264 - 265.)

2.5 Verotarkastusaineistojen käyttö harmaan talouden määrän arvioinneissa

Vuonna 2010 on julkaistu tutkimus jota varten saatiin Verohallinnolta silloisen Verohallituksen verotarkastusyksikön antamat tiedot 2003 – 2009 suoritetuista verotarkastuksista ja niiden tuloksista. Harmaata taloutta osoittaviksi tiedoiksi poimittiin esimerkiksi ennakonpidätystä toimittamatta maksettujen palkkojen määrä ja yrityksen salatun tulon määrä, puuttuvasta myynnistä maksuunpannun arvonlisäveron määrä ja peitellyn osingonjaon määrä. Johtopäätösten tekeminen harmaan talouden kokonaismäärästä on ongelmallista, koska tilastoihin on kirjattu verotarkastajien tekemät mm. maksuunpanoesitykset, jotka eivät johda toimenpiteisiin tai ei ole riittävästi näyttöä. Verotarkastuksen avulla ei pystytä havaitsemaan kaikkea harmaata taloutta. On mahdollista ettei kirjanpito ole ajantasainen

tai sietä puuttuu aineistoa tai se voi olla jopa väärennetty. Tietynlaiset asiat eivät ole tarkastuksen avulla havaittavissa kuten esimerkiksi kansainvälinen sijoitustoiminta on helposti piilotettavaa toimintaa, koska silloin pystytään hyödyntämään esimerkiksi jos ketjussa on hyödynnetty tiukkaa pankkisalaisuuttaan suojelevia valtioita. (Hirvonen ym. 2010, 30)

Suomi on allekirjoittanut sopimuksen automaattisesta pankkien sekä rahoitus- ja vakuutuslaitosten tilitetietojen vaihtamisesta. Annetun tiedotteen (168/2014) 29.lokakuuta 2014 mukaan verotuksen kansainvälinen tietojen vaihto laajenee vuonna 2017. Sopimuksessa on mukana lähes 50 valtiota. tämä tarkoittaa sitä, että Suomi alkaa saada laajasti tietoja ulkomaisissa pankeissa sekä rahoituslaitoksissa olevista tuloista ja varoista. Sopimus tulee vaikeuttamaan esimerkiksi piilotettua sijoitustoimintaa. (vm.fi tiedote 168/2014)

Yrityksillä joilla on alle 100.000 euron vuotuinen liikevaihto, on mahdollisuus joutua verotarkastuksen kohteeksi yksi kahdestasadasta. Verotarkastukset ovat selvästi todennäköisiä keskisuurissa tai suurissa yrityksissä. (Hirvonen ym. 2010, 31)

Tutkimuksessa käsiteltyjen harmaan talouden erikokoisten yritysten liikevaihtoja vertailtiin keskenään ja mukaan oli otettu aineistosta harmaan talouden yritysten tiedoista ennakonpidätystä toimittamatta maksetut palkat, yritysten salaama tulo ja peitelty osingonjako ja yhteismäärää on verrattu ilmoitettujen palkkojen määrään. Tulosten perusteella juuri pienimmät yritykset olivat tarkastuksilla löydetyn harmaan talouden suhteellisesti suurin yritys koko. Pienet yritykset ovat vapautettuja tilintarkastuspakosta ja helpotusta on myönnetty myös tilinpäätöskäytäntöön, nämä seikat ainakin helpottavat harmaan talouden toimintaedellytyksiä. (Hirvonen ym. 2010 32)

Tilintarkastuslain 4 §:n 2 momentin mukaan Yrityksen on valittava tilintarkastaja, mikäli vähintään kaksi seuraavista kolmesta edellytyksestä täyttyy:

- taseen loppusumma tilinpäätöksen mukaan yli 25.000.000 euroa
- liikevaihto tai sitä vastaava tuotto tilinpäätöksen mukaan on yli 50.000.000 euroa
- palveluksessa on tilikauden aikana ollut keskimäärin yli 300 henkilöä.

Tutkimuksen verotarkastuksissa havaittuun salattujen tulojen ja peitellyn osingon huippukohta on yritysten jotka toimivat kokoluokassa 100.000 – 2.000.000 euroa. Yritykset ovat usein yrittäjä/omistajien hallussa ja omistuspohja on usein myös suppea ja silloin myös

tulojen salaaminen ja yhtiön varojen siirtäminen omaan käyttöön kasvaa. (Hirvonen 2010, 33)

Verotarkastukset eivät kuitenkaan pysty kattamaan kaikkia toimialoja ja yritystyypppejä riittävän tasaisesti, eikä tosiasiallisesti esiintyvää harmaata taloutta havaita. todennäköisesti tarkastukset kohdistuvat juuri niihin yrityksiin joita jo epäillään harmaasta taloudesta tai väärinkäytöksistä. Pitäisi suorittaa enemmän tarkastuksia, jotta saataisiin parempi arvio kokonaisuudesta. (Hirvonen ym. 2010, 29,39)

2.6 Tuomiosaatavat

Vahingonkorvaussaatavia kutsutaan yleisesti nimellä tuomiosaatava. Tuomiosaatavat ovat merkittävä osa Verohallinnon verojäämätaloutta, joka tarkoittaa verovelkaa. Tuomioon perustuva saatava on usein verorikostuomion yhteydessä yrityksen vastuuhenkilölle tuomittu vahingonkorvaus esimerkiksi maksamatta jätetyistä veroista. Harmaassa taloudesta on usein kyse piilevästä verovelasta. Rikosperusteisten tuomiosaatavien määrä ilmentää myös Verohallinnon tietoon tulleen harmaan talouden määrää verotarkastuksissa. Verorikostuomioilla on havaittu olevan rikoksia ennaltaehkäisevä vaikutus ja on todettu myös parantavan verovalvonnan uskottavuutta. (Harmaa talous 2013, 9)

Verojäämällä tarkoitetaan verokantolain 2§:n mukaa maksuunpantua veroa, joka jää maksamatta eräpäivänä. Harmasta taloudesta on kyse silloin kun verovelallisen tarkoituksena on ollut välttää yhteiskunnallisia velvoitteita, muutoin kun maksukyvyttömyyden takia. Verovelan määrä kertoo myös maksumoraalista jonka heikentyminen on kasvava harmaan talouden riski. Verohallinnon tiedossa oleva verojäämien kokonaismäärä on ollut kasvussa. Verovelan määrä Verohallinnon tilaston mukaan oli 31.12.2014 yhteensä noin 4.1 miljardia euroa. Harmaan talouden selvitysyksikön selvityksessä on havaittu että liiketoiminnan lakkaamisen riski kasvaa, kun verovelan määrä suhteessa liikevaihtoon kasvaa yli 10 prosentin. (Harmaa talous 2013 8)

3 Harmaa talous

Harmaa talous on yrityksen sellaista toimintaa, jolla vältetään lakisääteisten maksujen ja velvoitteiden kuten verojen, eläke-, tapaturma- ja työttömyysvakuutusmaksujen maksamista. Harmaata taloutta on esimerkiksi pimeä työnteko, sosiaaliturvien väärinkäytökset, vaikkakin käsitteen tarkka raja-alue aiheuttaa välillä tulkintaongelmia. Harmaa talous vaikuttaa yhteiskunnan toimintaan haitallisesti mm siten, että veroja ei kerry verorahoilla ylläpidettyihin palveluihin, tukiin ja etuuksiin. Harmaa talous vaikuttaa negatiivisesti laillisesti toimivien yritysten toimintaan esimerkiksi vääristämällä yleistä hintatasoa ja kilpailua. Harmaa talous vaikuttaa myös tarjolla olevien työpaikkojen määriin. Harmaata taloutta esiintyy erityisesti työvoimavaltaisilla aloilla. Verohallinto on Suomessa merkittävä toimija kun puhutaan harmaan talouden torjunnasta. (Verohallinto 2013, vero.fi)

Harmaan talouden käsite on sekä kansantaloudellinen että fiskaalinen. Näiden kahden ero on merkittävä. Suomen kielessä ei ole harmaan talouden käsitteelle selkeää ja yksiselitteistä määritelmää. Harmaa talous kansantaloudellisessa merkityksessä tarkoittaa sitä, että yritys tuottaa toimintaa, joka jää pois bruttokansantuotelaskelmista, sitä ei myöskään merkitä mukaan kansantalouden tilinpitoon. Fiskaalinen harmaan talouden käsite on osittain kansantaloudellista käsitettä laajempi ja osittain taas suppeampi. Fiskaalinen merkitys on laillista toimintaa, joka tapahtuu varanomaisilta salassa ja jonka tulot salataan verojen ja maksujen välttämiseksi. (Hirvonen ym. 2010, 16,19 - 20.)

Harmaata taloutta voidaan torjua monenlaisin keinoin kuten verotarkastukset, kampanjat, valvonta, ohjaus sekä erilaiset hankkeet. Harmaa talous on yleisempää tietynlaisilla toimialoilla, kuten rakennusala, kuljetusala, majoitus- ja ravintola-ala. Näille toimialoille on yhteistä se että ne työllistävät paljon. Näiden alojen yrityksiin kohdistetaan tehostetusti harmaan talouden torjuntaan ja ehkäisyyn pyrkiviä hankkeita. Useissa tapauksissa yritys rahoittaa maksamansa pimeät palkat kuittikaupoilla tai kirjanpidon ulkopuolelle jätetyillä tuloilla. Harmaata taloutta harjoittavilla yrityksillä eivät keinot lopu uusien tapojen keksimiseksi todellisen liiketoiminnan salaamiseksi. (Hirvonen ym. 2010, 3. Verohallinto 2013, vero.fi)

Verotarkastuksessa määrättyjä maksuunpanojen euromääriä seurataan eräpäivien mukaan. Tiedot saadaan Verohallinnosta vuosittain. Verotarkastustoiminnan avulla estetään myös aiheettomia palautuksia, kannustetaan ohjausta sekä epäterveen toiminnan lopettamista. (Harmaa talous, valvontatilastoja 2013 8)

Vuosittain on tehty noin 700 – 800 harmaan talouden verotarkastusta. Näissä tarkastuksissa on löytynyt puuttuvia tuloja, kuittikauppaa ja pimeää palkanmaksua. Vuonna 2013 käytettiin verotarkastusyksiköiden resursseja 34,1 prosenttia. Valtiovarainministeriön kanssa sovittu tavoitteen mukaisesti vuosittaisen harmaan talouden tarkastusten osuus koko verotarkastusyksiköiden toiminnasta on 30 prosenttia. Tavoite kuluvalle vuodelle on tehdä 600 harmaan talouden tarkastusta siirtäen painopistettä ehkäiseviin ja ohjaaviin toimintatapoihin. (Harmaa talous, valvontatilastoja 2013 8)

Yrityksissä, joissa harmaata taloutta esiintyy, on ns. ”kevyt taserakenne” eli taseesta puuttuu näkyvä omaisuus. Omaisuuden puuttuminen voi mahdollisesti olla pyrkimys vältellä veroja. Laiminlyöntien paljastuessa ei löydy varoja joilla maksuja voisi kattaa. Hyväkuntoinen tase on myös yritysten sidosryhmiä ajatellen tärkeä asia ja viittaa siihen, että yritys on sitoutunut harjoittamaan liiketoimintaa pitkäkestoisesti. (Harmaa talous 2013, 7)

Useiden viranomaisten arvion mukaan harmaa talous ja kova rikollisuus ovat yhä useammin yhdistetty. Esimerkiksi rakennusalalla on mahdollista harjoittaa harmaata urakointia ja siten pestä rikollista alkuperä olevaa rahaa. Monenlaisessa yritystoiminnassa on mahdollista myös käyttää peiteyrityksiä rikollisen toiminnan salaamiseksi. (Walden 15.11.2010, 2)

Harmaasta taloudesta on tehty monia kansainvälisiä tutkimuksia. Tutkimusmenetelmät ovat vaihdelleet paljonkin. Sen vuoksi voidaan todeta, ettei harmaan talouden laajuuden ja vahingollisuuden tutkiminen ole helppoa ja sen tutkiminen yksittäisillä menetelmillä on mahdotonta. Harmaan talouden tutkimiseen tarvitaan useita erilaisia tutkimusmenetelmiä ja lähestymistapoja joiden perusteella voidaan tehdä kokonaisarvioiteja. (Walden, 15.11.2010 1)

Yritysten yleinen tapa harjoittaa harmaata taloutta on tulojen jättäminen kirjanpidon ulkopuolelle. Helpointa tämä toiminta on yrityksille, jossa tulot tulevat yksityishenkilöiltä. Yksityishenkilöt eivät tarvitse kuittejaan verovähennyksiä varten eikä Verohallinto myöskään saa tietoa yrityksen ristikontrollia varten. Yritystoiminnassa jossa tulot kertyvät muilta yrityksiltä Verohallinto saa tiedot maksetuista suorituksista esimerkiksi maksajayritykseen suoritettujen verotarkastusten kautta tai vertailutietoja keräämällä. Esimerkkejä aloista joissa on helpointa salata tuloja ovat esimerkiksi kampaamot ja ravintolat. (Hirvonen ym. 23)

Harmaaseen talouteen kuuluu esimerkiksi yrityksen kuluiksi kirjatut, peitellyiksi osingoiksi katsottavat osakkaiden yksityismenot tai etuudet. Menestyvällä yrityksellä voi olla riittävästi liikevaihtoa, jolloin on helppoa ostaa tuloslaskelmassa vähennettäviä tavaroita ja palveluja tai taseessa aktivoitavaa käyttöomaisuutta, joka on yritysten omistajien omassa käy-

tössä eli peiteltyä osinkoa. Harmaata taloutta harjoittavissa yrityksissä lasketaan myös osakkaalle siirretyt varat, jotka ovat kirjanpidon ulkopuolella. (Hirvonen ym. 2010, 24)

3.1 Harmaan talouden torjunta

Harmaata taloutta voidaan ehkäistä lisäämällä tietoa sanktioista käyttämällä apuna julkisia tiedonsaantikanavia. Yritykset voivat torjua harmaata taloutta vaatimalla yhteistyökumppaneilta todisteita erilaisista viranomaisrekistereistä. (Verohallinto 2013, vero.fi)

Verohallinto tutkii harmaata taloutta ja sen vaikutuksia perustamansa Harmaan talouden selvitysyksikön toiminnan avulla. Laki Harmaan talouden selvitysyksiköstä (1207/2010) tuli voimaan 1.1.2011. Selvitysyksikön laissa säädettyinä tehtävänä on jakaa tietoa harmaasta taloudesta ja tukea sekä edistää harmaan talouden torjuntaa. Tietoisuus asioista lisää tietämystä siitä miten harmaa talous vahingoittaa yhteiskunnan toimintaa. Verohallinto toimii yhdessä muiden viranomaisten kanssa esimerkiksi poliisin ja tullin kanssa. (Harmaa talous, valvontatilastoja 2013 5, Verohallinto 2013)

Harmaan talouden selvitysyksikön tehtävänä on myös tehdä viranomaisten pyynnöstä velvoitteidenhoitoselvityksiä. Viranomaiset saavat näin tehokkaasti tietoa organisaatiosta ja niiden taloudesta sekä julkisoikeudellisiin maksuihin liittyvien velvoitteiden hoitamisesta. Velvoitteiden hoitoselvityksiä tehtiin vuoden 2013 aikana noin 33 000. Monet viranomaiset käyttävät palvelua toiminnassaan apuna esimerkiksi Ulosotto, Poliisi, Tulli, Tekes ja Eläketurvakeskus. (Harmaa talous, valvontatilastoja 2013, 6)

Verovelvolliset haluavat pääsääntöisesti minimoida verotustaan ja verosuunnittelun ja verojen kiertämisen välinen rajanveto on joskus haastavaa. Esimerkiksi käytettäessä keinoja, joita on syytä pitää verolainsäädännön tarkoituksen vastaisina, ollaan veron kiertämisen alueella. Rikoslain vastaista toimintaa on jättää saatua tuloa ilmoittamatta ja silloin ollaan verovilpin tai verorikosten alueella. (Knuutinen 2014, 172)

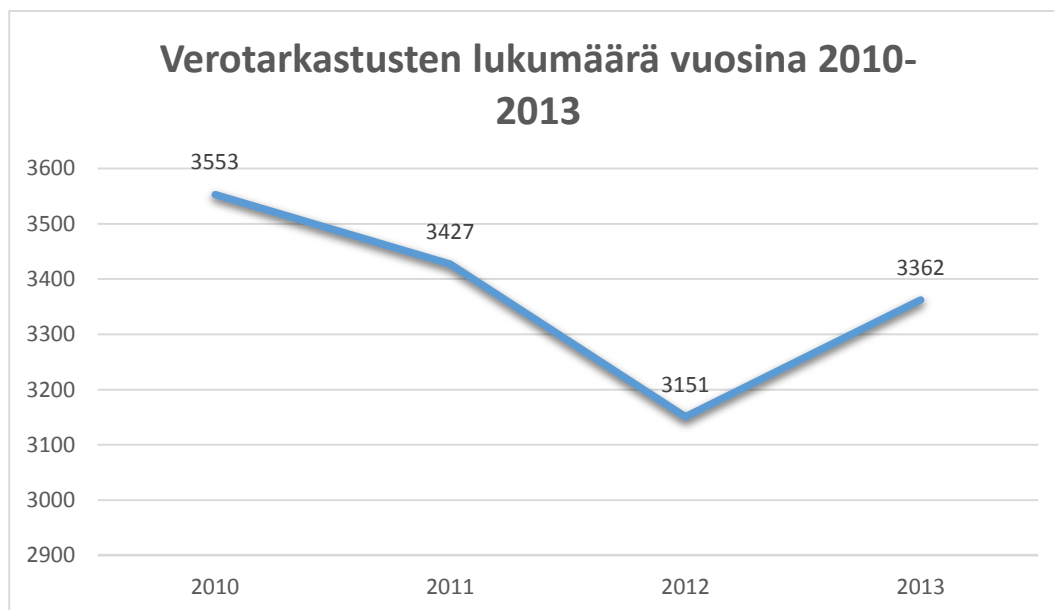
Harmaata taloutta pohtiva yritys tai toimija tekee päätöksen ryhtyä vilpillisiin tekoihin yleensä punniten kiinnijäämisriskiä, seuraamuksia ja saavutettavaa hyötyä. Tähän pyritään vaikuttamaan tekemällä kiinnijäämisriski riittävän suureksi ja rikosoikeudelliset ja hallinnolliset seuraamukset riittäviksi. Pelotteiden on tarkoitus toimia ennaltaehkäisevästi. Yleinen harmaan talouden muoto on kassan ohi myynti eli jätetään kirjaamatta tulo. (Harmaa talous 2013, s.4, Harmaa talous 2012, 17)

3.2 Harmaan talouden verotarkastusten tilastoja

Harmaan talouden selvitysyksikkö jakaa jatkuvasti tietoa ja tekee selvityksiä harmaan talouden eri osa-alueista. Vuoden 2013 aikana julkaistiin selvityksiä esimerkiksi romukauppaa, kassalaitteita- ja tulonsalauksia ja siivouspalvelualaa koskevista osa-alueista. (vero.fi)

Verohallinnon perintä on kerännyt veroja ja maksuja vuonna 2013 noin 1,6 miljardia euroa. Ulosoton osuus tästä kokonaissummasta on 319 miljoonaa euroa. (Harmaa talous, valvontatilastoja 2013, 9)

Verotarkastuksista seurataan lukumäärää ja maksuunpantuja veroja sekä tehtyjä rikosilmoituksia. Mukana ovat vain hyväksytyksi merkityt verotarkastuskertomukset. Harmaan talouden selvitysyksikkö kerää tietoa ja heidän vuosittaisista raporteistaan löytyy tietoa verotarkastuksiin liittyen. Seuraavat kuviot ja taulukot ovat näiden tietojen pohjalta tehty. Mukaan on otettu vuodesta 2010 alkaen olevat tiedot.

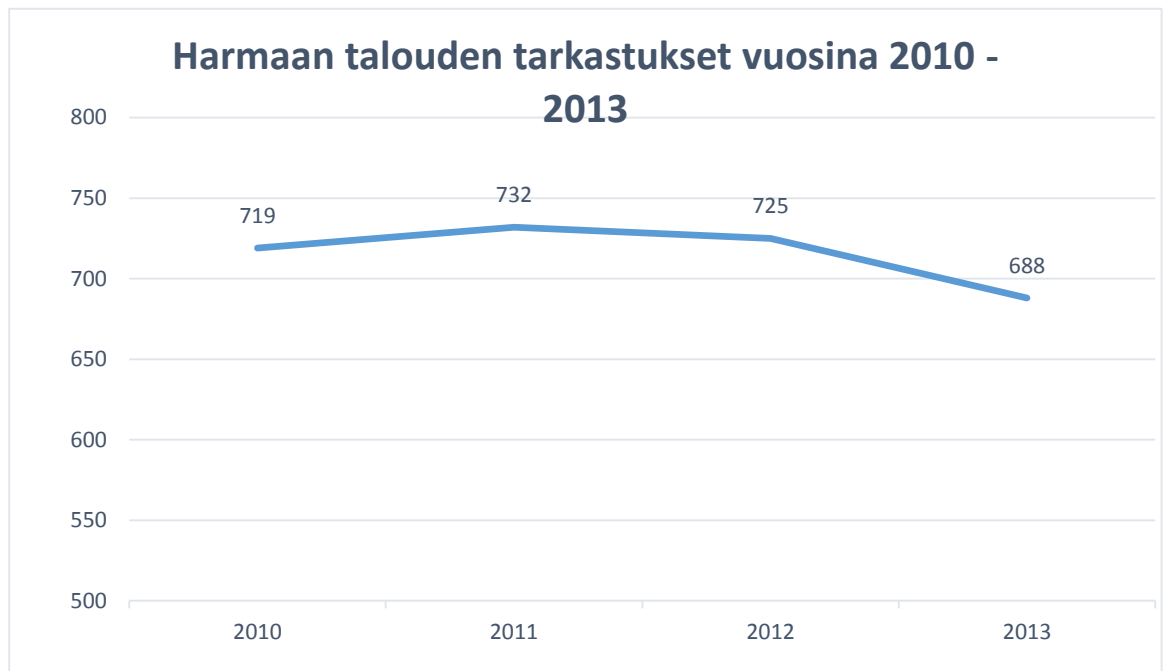

Lähde: Harmaa talous, valvontatilastoja 2013

Kuvio 1. Verotarkastusten lukumäärä vuosina 2010 – 2013

Verotarkastusten lukumäärien vaihtelut johtuvat tilastointi- ja toimintatapojen muutoksista ja tarkastusten määrät vaihtelevat vuosittain yleensä kolmesta tuhannesta vajaaseen neljääntuhanteen. Valmistuneita verotarkastuksia seurataan vuosittain ja mukana ovat tarkastushallinnon tietojärjestelmään hyväksymismerkinnän saaneet verotarkastuskertomukset. (Harmaa talous, valvontatilastoja 2013)

Verohallinnossa on siirrytty kokonaistarkastuksiin, samalla kun on lopetettu verotoimistojen tarkastustoiminta ja siirrytty verotarkastusyksiköihin. Aiemmin tehtiin lähinnä verolajikohtaisia tarkastuksia. Käytännössä muutos näkyy siinä, että tarkastaja tekee yhden kokonaisen tarkastuksen, kun aikaisemmin tehtiin 1-3 verolajikohtaista tarkastusta. (Harmaan talouden tilannekuva 2/2012, 4)

Lähde: Harmaa talous, valvontatilastoja 2013

Kuvio 2. Harmaan talouden tarkastukset vuosina 2010 – 2013

Verotarkastuskertomusten perusteella kerätään tietoa harmaasta taloudesta vuositasolla. Harmaan talouden tarkastusten lukumäärä on pysynyt tasaisena viime vuosina. (Valvontatilastoja 2013, 9)

Vuosittain tehdään noin 700 - 800 niin sanottua harmaan talouden verotarkastusta. Vuonna 2008 tarkastuksia tehtiin jopa 821, mutta sen jälkeen tarkastusten määrät ovat pysyneet hiukan pienempinä. (Harmaa talous, valvontatilastoja 1/2012)

Lähde: Harmaa talous, valvontatilastoja 2013

Kuvio 3. Verotarkastusten perusteella tehdyt maksuunpanot (milj €) 2010 - 2013

Harmaan talouden tarkastuksia seurataan verotarkastuskertomusten perusteella tehtyjen maksuunpanoesitysten mukaisesti. Maksuunpanojen euromääriä seurataan maksuunpanon eräpäivän mukaan Verohallinnon maksuunpanotiedoista. Yritystoiminnan ollessa tappiollista tulee maksuunpanoja vähemmän, koska verotettavaa tulosta ei synny ja silloin on mahdollista määrätä ainoastaan veronkorotus. Eniten maksuunpanoja tehdään välittömän verotuksen perusteella. Välittömiin veroihin kuuluu mm. valtion tulovero, kunnallisvero, yhteisön tulovero, sairausvakuutusmaksu ja työnantajan sosiaalivakuutusmaksu. (Harmaa talous, valvontatilastoja 2013 8, vero.fi)

Harmaan talouden tarkastuksiin ja torjuntaan käytettiin vuonna 2013 34,1 prosenttia verotarkastusyksikön resursseista, jolla päästiin asetettuun valtionvarainministeriön 30 prosentin tavoitteeseen. Harmaan talouden tarkastukset tuottavat heikosti verokertymää, koska verojen ja maksujen periminen jälkikäteen ei yleensä ole helppoa. Tänä vuonna tavoitteena on tehdä 600 harmaan talouden tarkastusta painopisteen ollessa enemmän asiakkaita

ohjaavissa sekä ennaltaehkäisevissä toimintatavoissa. (Harmaa talous, valvontatilastoja 2013, 8)

Verotarkastuksissa paljastuneiden maksuunpantujen verojen kertymä ei ole yleensä hyvä, koska viive ilmitulon ja verojen perintätoimenpiteiden välillä on niin pitkä, että yritys ehtii tyhjentämään varallisuutensa. (Hirvonen ym. 2010, 266)

Lähde: Harmaa talous, valvontatilastoja 2013

Kuvio 4. Maksuunpanoesitykset harmaa talous milj. euroa

Maksuunpanoesityksiä seurataan vuositasolla.

Taulukko 1. Harmaan talouden tarkastuksissa tehdyt havainnot 2010 – 2013, paljastettu harmaa talous (miljoonaa euroa)

	2010	2011	2012	2013
<i>Tarkastetuista harmaita yrityksiä</i>	719	732	725	688
<i>Paljastettu harmaa talous</i>				
Mustia palkkoja	47	42	48	51
Puuttuvaa myyntiä	51	65	55	64
Peitelyä osinkoa yhtiöille	13	14	7	8
Peitelyä osinkoa osakkaille	32	29	28	27

Lähde: Harmaa talous, valvontatilastoja 2013

Peitelty osinko osakkaille tai yhtiöille tarkoittaa sitä, että etuja voidaan siirtää osakeyhtiöstä sen osakkaalle toisen yhtiön kautta tai henkilöyhtiön kautta, jonka yhtiömies osakas voi olla. Eli tavalla tai toisella, veroseuraamusten välttämiseksi, kierrätetään etuja edun antaneen osakeyhtiön osakkaan hyväksi. (vero.fi)

Taulukko 2. Harmaan talouden tarkastuksissa tehdyt havainnot 2010 – 2013, Maksuunpanoesitykset (miljoonaa euroa)

	2010	2011	2012	2013
<i>Tarkastetuista harmaita yrityksiä</i>	719	732	725	688
<i>Maksuunpanoesitykset</i>				
Ennakkoperintä	17	13	17	17
Arvonlisävero	24	15	14	20
Välittömät verot	29	29	26	29

Lähde: Harmaa talous, valvontatilastoja

Maksuunpanoesitykset ovat pysyneet harmaan talouden verotarkastusten osalta melko samassa.

Taulukko 3. Harmaan talouden tarkastuksissa tehdyt havainnot 2010 – 2013, Vääränsisältöiset tositteet kirjanpidossa (miljoonaa euroa)

	2010	2011	2012	2013
<i>Tarkastetuista harmaita yrityksiä</i>	719	732	725	688
<i>Vääränsisältöisiä tositteita kirjanpidossa</i>				
Tositteiden lukumäärä	3687	7002	5902	11486
Tositteiden arvo milj. €	64	50	40	81

Lähde: Harmaa talous, valvontatilastoja 2013

Tässä taulukossa selvästi näkyvissä suuri muutos ja erityisesti vääränsisältöiset kuitit ovat olleet tarkastuksissa erityisesti kasvanut osa-alue. Rakennusalalle on viime vuosina kohdistettu tehostettua valvontaa. Käännetyn arvonlisäveron on arvioitu parantaneen verotulottoa ainakin 75 miljoonaa euroa vuodessa. Rakennusalan käännetty arvonlisäverovelvollisuus (verohallintolaki 503/2010, 2§ 2momentti) on tullut voimaan 1.4.2011. Käännetty arvonlisävero tarkoittaa sitä, että palvelun verovelvollinen on ostaja eikä palvelun myyjä

kuten arvonlisäverotuksessa yleensä. käännettyä arvonlisäverovelvollisuutta sovelletaan silloin kun on kyseessä myytävä rakennuspalvelu tai työvoiman vuokraus rakennuspalvelua varten Suomessa. (vero.fi)

3.3 Harmaan talouden toimintaohjelma vuosille 2012 - 2015

Harmaasta taloudesta johtuva tulojen menetys on merkittävä. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan 2010 teettämän tutkimuksen mukaan Suomen harmaan talouden laajuus oli 10 – 14 miljardia euroa arvioituna vuonna 2008. Tutkimus tehtiin verotarkastuksiin perustuvalla laskentamenetelmällä. Tulos vastaa 5,5 – 7,5 % bruttokansatuotteesta eli 4 – 6 miljardin euron tappioita vuosittain. (Valtioneuvoston periaatepäätös 19.1.2012)

Viranomaisyhteistyö mahdollistaa paremmat keinot saada kiinni laiminlyöntitapaukset. Esimerkiksi Eläketurvakeskuksen ja eläkeyhtiöiden selvitysten mukaan vakuutuksia laiminlyöneiden työnantajien, vakuuttamattomien työntekijöiden, ja vakuuttamattomien palkkasummien määrät ovat viime vuosina kasvaneet selvästi. Tietojensaantioikeuden lisääminen ja viranomaisyhteistyö ovat jo aiemmin tuottaneet tuloksia. (Valtioneuvoston periaatepäätös 19.1.2012)

Hallitus hyväksyi 2012 harmaan talouden torjuntaohjelman ja siihen liittyvät 22 hanketta, joiden avulla vähennettäisiin talousrikollisuutta vuosina 2012 – 2015. Samalla selvitetään kuinka viranomaiset voivat vaihtaa tietojaan toistensa kanssa. Valtionvarainministeriö ja työ- ja elinkeinoministeriö pohtivat lakien muuttamista niin, että julkisia tukia myöntävät viranomaiset saisivat paremmin tietoonsa tietoja vastuuhenkilöistä ja heidän yrityskytkenöistään. Tällä hetkellä tietoja saa vain hakevasta yrityksestä. Tiedonsaantioikeuksia ollaan myös laajentamassa sosiaali - ja terveysministeriön työsuojeluhallinnossa. Säätiölakiesitys on myös eduskunnassa käsittelyssä ja sen jälkeen myös selvitysyksikön palveluita voisi käyttää säätiöitä valvova Patentti- ja rekisterihallitus. (HS, Raeste, 1.11.2014)

3.4 Keinoja ennaltaehkäistä harmaata taloutta

Viranomaisyhteistyön avulla kehitetään jatkuvasti uusia tapoja yhdistää tietoja ja ennaltaehkäistä harmaata taloutta, koska salatut tulot ovat erilaisia ja erityyppisiä sekä niihin kohdistuvat verot eritasoisia. Uudet lait auttavat luomaan lisää sellaisia toimintatapoja, joilla pystytään paremmin havaitsemaan harmaan talouden esiintymistä. Yksi tällainen

ennaltaehkäisevä keino on kuitintarjoamisvelvollisuus käteiskaupassa. Lainsäädännöllä on suuri merkitys siihen kuinka helppoa talousrikoksia on toteuttaa. Yritysten toimintaan liittyvät lait kuten osakeyhtiölaki, kirjanpitolaki ja kaupparekisterilaki ovat tärkeässä asemassa, koska niiden avulla voidaan vaikuttaa yrityksen oikeaan toimintatapaan.

3.4.1 Laki kuitintarjoamisvelvollisuudesta käteiskaupassa

Laki kuitintarjoamisvelvollisuudesta käteiskaupassa on hyväksytty eduskunnassa 30.8.2013 ja astunut voimaan 1.1.2014. Lain tavoitteena on helpottaa ja parantaa ostajan mahdollisuutta havaita harmaata taloutta. Elinkeinoharjoittajan on tarjottava tavarain tai palvelun ostajalle maksua vastaava kuitti. Verohallinto ja poliisi valvovat lain noudattamista. Kuitissa on oltava seuraavat tiedot: yrityksen nimi, yhteystiedot, y-tunnus, kuitin antamispäivä tai muu yksilöivä tieto, myytyjen tavaroiden tai palvelun määrä ja laji, suoritettu maksu sekä arvonlisäveron määrä verokannoittain. (Yrityksen verolait 2013, 514 – 515, vero.fi)

Tämä kyseinen laki on erityisesti kohdennettu suoraan kuluttajille kohdistuvan yritystoiminnan valvonnan parantamiseksi ja helpottamiseksi, Esimerkiksi ravintolat ja kampaamot ovat riskiryhmässä, koska palvelujen ja tuotteiden maksuun käytetään usein käteistä.

3.4.2 Verovelkarekisteri

Laki verotustietojen julkisuudesta muuttuu ja uusi verovelkarekisteri otetaan käyttöön tämän vuoden joulukuun alusta. Verovelkarekisteriin merkitään yritykset, jotka ovat laiminlyöneet kausiveroilmoituksen antovelvollisuutensa viimeisten kuuden kuukauden aikana ja joilla ei ole voimassa maksujärjestelyä, ja yritykset, joilla on verovelkaa vähintään kymmenen tuhatta euroa. Verovelkarekisterissä ei kuitenkaan näytetä velan euromääriä, eikä rekisterissä ole tarkkaa tietoa siitä mitkä kohdekausiin kausiveroilmoitukset puuttuvat. (vero.fi)

Verovelkarekisteri varmasti nopeuttaa viranomaisten toimintaa vaikuttaa ja kitkeä pois aiemmin yrityksiä joille kerääntyy paljon verovelkaa, koska yleensä kertynyt verovelka on kasvaessaan yhä suuremmaksi koko ajan vaikeampi maksaa pois ja Verohallinto on myös kiristänyt maksujärjestelyjä joita yritykset voivat tehdä kun on kasvanutta verovelkaa. Verovelkarekisteri toimii myös hyvänä pelotteena, koska yritysten kanssa yhteistyössä toimivat tahot ovat yleensä kiinnostuneita yrityksen varallisuudesta ja maksuvalmiudesta. Yhteistyöyritysten taloudelliset vaikeudet ovat yleensä harmillisia ja saattavat aiheuttaa on-

gelmia esimerkiksi useamman yrityksen yhteistyöprojekteissa, joita esimerkiksi rakennus-
alalla on käytössä. Verovelkarekisterin käytön toimivuus on varmasti hyödyksi, koska
usein konkurssiin menevillä yrityksillä on paljon kertynyttä verovelkaa.

Yritys pystyy toimimaan pitkiäkin aikoja maksamatta veroja ja muita maksuja ennen kuin
veroviranomaiset tai esimerkiksi tavarantoimittajat alkavat puuttua maksamattomiin las-
kuihin. Verovelkarekisteri saattaa nopeuttaa sitä, että enää ei pystytä toimimaan useita
kuukausia ilman että asia huomataan ja ryhdytään velkomistoimenpiteisiin.

3.4.3 Konkurssilain uudistus

Harmaaseen talouteen liittyy esimerkiksi konkurssilain uudistus, koska suuressa osassa
konkurssiin menevistä yhtiöistä on ongelmia ja siihen yritetään lakimuutoksen avulla puut-
tua. Konkurssiasiamiehen toimisto on oikeusministeriön alaisuudessa toimiva erityisviran-
omainen. Konkurssiasiamies tekee aktiivista yhteistyötä myös harmaan talouden torjun-
taan osallistuvien viranomaisten kanssa. Konkurssilakiin tehtiin uudistus joka tuli voimaan
1.3.2013. Lain mukaan konkurssipesän selvittäjän täytyy tehdä konkurssipesän selvityk-
sessä ilmenevistä rikosepäilyistä ilmoitus poliisille. Talousrikostorjunta muodostaa myös
ison osan konkurssiasiamiehen toiminnasta. Konkurssiasiamies on jäsenenä myös sisä-
asiainministeriön talousrikostorjunnan johtoryhmässä. Johtoryhmän tarkoituksena on ra-
portoida säännöllisesti ministerityöryhmälle torjuntaohjelman etenemisestä ja uusista toi-
menpide-ehdotuksista eri viranomaisten kanssa. (Harmaa talous, valvontatilastoja 2013,
19)

3.4.4 Ulosoton erikoisperintä

Harmaan talouden torjunnassa yksi keskeisistä tavoitteista on rikoshyödyn palauttaminen
ulosoton erikoisperinnän avulla. Erikoisperinnän avulla tuetaan myös ns. normaaliperintää
erityisen aikaa vievissä tapauksissa. Usein erikoisperinnän tapauksissa on kyse harmaan
talouden toimijoista ja talousrikoksista tuomistusta velallisista. Suomi jaettiin vuonna 2011
kuuteen erikoisperintäalueeseen kattaen kaikki maamme 22 ulosottovirastoa. Erikoispe-
rinnän laajentaminen perustuu valtioneuvoston periaatepäätökseen hallituksen toiminta-
ohjelmaksi talousrikollisuuden ja harmaan talouden vähentämiseksi vuosina 2010 – 2011.
Erikoisperinnällä kerrytetään velkojille, esimerkiksi valtiolle, maksamattomia varoja jotka

muuten jäisivät kokonaan saamatta. Erikoisperinnän euromääräinen tulos vuonna 2013 oli noin 76,5 miljoonaa euroa. (Harmaa talous valvontatilastoja 2013, 43 - 44)

3.4.5 Tilaajavastuulaki ja valvonta

Tilaajavastuulain valvonnan tarkoituksena on torjua haittavaikutuksia joita yrityksille aiheutuu harmaasta taloudesta ja epäterveestä kilpailusta ja valvoa työehtojen noudattamista. Aluehallinnon tilaajavastuutarkastajat työskentelevät erilaisten valvontahankkeiden parissa. Vuonna 2013 valvontahankkeita olivat rakennusala, logistiikka ja palvelualat sekä teknologiateollisuus. Tilaajavastuutarkastajat tekevät tarkastuksia myös yhdessä toimiala- ja ulkomaalaistarkastajien kanssa, mikäli se on tarpeen. Vuonna 2013 tilaajavastuuvälvonta määriteltiin kohdistumaan erityisesti alihankintaa tai vuokratyövoimaa käyttäviin yrityksiin tai julkisyhteisöihin. Pienet yritykset joissa yrittäjä työskentelee yksin ilman työntekijöitä, rajautuvat tilaajavastuulain ulkopuolelle. (tilaajavastuu.fi)

Lain kehittämistarpeita pohditaan tilaajavastuulain kokonaisuudistusta pohtivassa työryhmässä. Ryhmä on aloittanut toimintansa lokakuussa 2012 ja se jatkaa edelleen. Tilaajavastuutarkastajat tekivät vuonna 2013 viranomaisyhteistyötä mm. Verohallinnon, Eläketurvakeskuksen, harmaan talouden selvitysyksikön, poliisin, ulosottoviraston ja tullin kanssa. Laki tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä (HE18/2012) velvoittaa työn tilaajan selvittämään, että hänen yhteistyökumppaninsa hoitavat lainmukaiset velvoitteet. Etelä-Suomen aluehallintovirasto valvoo lain noudattamista Suomessa. (Harmaa talous valvontatilastoja 2013, 22, tilaajavastuu.fi)

3.4.6 Ilmoitusvelvollisuus urakoista ja työntekijöistä

Hallituksen esitys rakennusurakoiden ja työntekijöiden kuukausittaisesta ilmoitusmenettelystä (HE 92/2012) on hyväksytty eduskunnassa huhtikuussa 2013. Ilmoitusvelvollisuuden tarkoituksena on reaaliaikaisesti valvoa verovelvollisuutta yhdessä jo toteutetun veronumerouudistuksen ja julkisen veronumerorekisterin kanssa. Ilmoitusvelvollisuuden avulla voidaan myös valvoa milloin ulkomaalaiselle yritykselle tulee kiinteä toimipaikka Suomeen ja siten myös verovelvollisuus. Tietoja hyödynnetään myös työntekijöiden verovelvollisuuden valvonnassa ja pystytään ehkäisemään pimeän työvoiman käyttöä ja lakisääteisten velvoitteiden laiminlyöntiä. (Harmaa talous 2013, 11)

3.5 Arvopapereiden hallintarekisteröinti

Arvopapereiden hallintarekisterin nimettömyys on yksi merkittävistä aukkokohdista verovalvonnassa. Tämä mahdollistaa verorikollisuuden, sisäpiiriväärinkäytöksiä ja rahanpesun. Arvo-osuusrekisterissä näkyy osakkeen todellisen omistajan sijasta arvo-osuustilin hoitaja. Hallintarekisteröidyt osakkeet oikeuttavat osinkoihin ja osakeantiin. Hallintarekisteröinti on mahdollista ainoastaan ulkomaisille sijoittajille. Kansainväliseen sijoitustoimintaan liittyvän harmaan talouden aiheuttamat veromenetykset ovat merkittäviä. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan tilaaman harmaata taloutta käsittelevän tutkimuksen loppuraportin mukaan vuonna 2010 harmaan talouden osuus oli lähes 90 prosenttia. (Hirvonen ym. 2010, 3.; Walden 15.11.2010, porssisaatio.fi)

3.6 Tilintarkastajan raportointivelvollisuus ja hankintalakisääntely

Tilintarkastajan raportointivelvollisuus on työ- ja elinkeinoministeriön valmistelussa oleva lakiesitys, jonka tavoitteena on ehkäistä harmaata taloutta velvoittamalla tilintarkastajan ilmoittamaan mahdollisista rikosepäilyistä. Tämä lakiesitys on tulossa voimaan vuoden 2015 alusta.

Hankintasääntelyn uudistaminen on EU:ssa tekeillä. Hankintasääntelyn uudistaminen tarkoittaa sitä, että tilaajavastuun edistämiseksi verot ja muut lakisääteiset maksut laiminlyönyt tarjoaja olisi aina suljettava tarjouskilpailusta. Hankintayksikön olisi selvitettävä, että liian alhainen tarjoushinta ei perustu tarjoajan verojen tai maksujen laiminlyöntiin. (htm.fi; tem.fi)

4 Johtopäätökset ja yhteenveto

4.1 Verotarkastusten ja harmaan talouden arviointi

Harmaan talouden käsitteelle ei ole selkeää määritelmää. Harmaan talouden vahingollisuutta tai laajuutta ei yleensä voi selvittää millään yksittäisellä tutkimusmenetelmällä. Aihe ei ole helppo ja se aiheuttaa vuosittain isot tappiot valtion tuloihin. Harmaan talouden kitkeminen on tärkeää ja myös siitä tiedottaminen on kannattavaa ja tärkeää. Yrittäjillä on yleensä paljon asioita, joista pitää huolehtia ja on tietenkin mahdollista että yrittäjä tekee jotain väärin vaikka olisikin ottanut asioista selvää. Sen vuoksi tiedottaminen ja ohjeiden antaminen on tärkeää. Verotus muuttuu jatkuvasti, ja uusia lakimuutoksia tehdään jotta kaikki saisivat osakseen tasapuolista verotuskohtelua. Verotarkastus on yrittäjille myös positiivinen asia, koska silloin voi myös oppia paljon omasta verotuksestaan. Verotarkastuksen kohteeksi voi joutua yrittäjänä tai vaikkapa vastuunalaisena kirjanpitäjänä.

Viikoittain voi lukea aihepiiriin liittyviä artikkeleita lehdistä. Verotarkastus on jokaista yritystä koskeva, vaikka tarkastusten määrä ei ole kovin suuri kokonaismäärää ajatellen. Lähinnä verotarkastus toimii pelotteena ja lisää halukkuutta toimia lain mukaan. Verotarkastuksen avulla voidaan myös valvoa verolainsäädännön toimivuutta. Lainsäädännön täytyy olla oikeudenmukainen kaikkia kohtaan ja siksi on myös tärkeää saada kiinni vastoin lakia toimivat. Verohallinto haluaa ensisijaisesti, että yritykset toimisivat omatoimisesti oikein ja sen takia nimenomaan tiedottaminen ja opastaminen ovat tärkeitä keinoja estää harmaata taloutta. Verohallinnolla on käytössään monenlaisia työkaluja suuren tietomäärän hallintaan ja mielestäni niiden kehittäminen on yksi varmasti tärkeä kohde.

Valtaosa harmaan talouden ongelmista liittyy verovelvoitteisiin, mutta koskee yhä useammin myös muunlaisia rikoksia. Yksi harmaan talouden keskeisistä riskialueista on ulkomaisen yritystoiminnan verotus. Ulkomaalaiset yritykset jotka eivät ole rekisteröityneitä toimiessaan Suomessa, mikä heikentää ulkomaalaisiin työntekijöihin sekä yrityksiin liittyvää valvontaa. (Harmaa talous 2012, 4)

4.2 Harmaan talouden torjunnan onnistumisen arviointi

Harmaan talouden kohdennetut verotarkastukset auttavat löytämään yrityksiä jotka harjoittavat harmaata taloutta ja yrittävät saada taloudellista hyötyä velvoitteita kiertäen. Verohallinnon tekemät toimintatapojen muutokset esimerkiksi verotarkastajien työskentelyssä erillisissä verotarkastusyksiköissä, joita on eripuolilla Suomea yhteensä viisi yksikköä.

Lisäksi toimii Helsingissä sijaitseva verotarkastuksen ohjaus- ja kehitysyksikkö. Eri toimialojen suurimpien riskiyritysten selvittäminen erillisin toimialaa koskevin analyysein tuottaa varmasti tulosta myös jatkossa. Tarkastajia koulutetaan kohdennetulle toimialalle tehtävän tarkastuksen tekemiseen alakohtaisesti, koska monella alalla on omat toimintatansa ja keinot harjoittaa harmaata taloutta. (vero.fi)

Hyvä esimerkki onnistuneesta kohdennetusta tarkastuksesta eri viranomaisten kesken on rakennusosalalle suoritettu Raksa-hanke, joka tuotti tulosta juuri nimenomaan viranomaisyhteistyöllä. Rakennusosalalle suunnattu hanke oli Verohallinnon mukaan tuloksellinen ja sillä todettiin olevan myönteinen vaikutus alan yritysten toimintaan. Hanke paljasti että erityisesti reaaliaikaiset valvontakeinot olivat tehokkaita ja lisäsivät kiinnijäämisen riskiä todennäköiseksi, kun aiemmin se oli ainoastaan satunnainen. Hankkeen aikana vuosina 2008 - 2012 valmistui 3525 verotarkastuskertomusta. Tarkastusten perusteella löytyi harmaata taloutta joka kolmannesta tarkastettavasta kohteesta ja rikosilmoitus tehtiin kymmenestä prosentista. Törkeitä veropetoksia oli 264 tapausta. Raksa-hankkeen merkittävä saavutus oli viranomaisyhteistyö ja verovaroiksi muutettuna hanke oli kannattava yli 200 miljoonan euron tuloksella. Rakennusala on hyvä esimerkki harmaan talouden torjunnan kohdistamisesta toimialalle, jolloin nimenomaan on tutkittu alan käytäntöjä sekä yleisiä toimintatapoja sekä niiden ongelmia. Usein esimerkiksi pimeän työvoiman käyttö, joka on rakennusosalalla tyypillistä, aiheuttaa myös ongelmia työturvallisuuteen. (vero.fi)

Harmaan talouden torjunnassa on tärkeää saada toteutettua riittävän ankarat rikosoikeudelliset seuraamukset ja korkea kiinnijäämisriski. Tavoite on saada toteutettua uusia lainsäädäntömuutoksia. Esimerkkejä lainsäädäntömuutoksista on esimerkiksi rakennusalan käännetty arvonlisäverovelvollisuus, laki veronumerosta sekä tilaajavastuulaki. (Harmaa talous 2012 17)

Harmaan talouden torjunnassa on yritysten asenteilla suuri merkitys, usein yritys on valinnut rikollisen toiminnan peittääkseen muita rikoksia. Rikollisen toiminnan havaitseminen on paljon kiinni viranomaisten kyvystä saada tietoa eli tiedonsaantioikeudet ja resurssit jotka ovat käytössä. Pitkittynyt taantuma Suomessa saattaa vaikuttaa viranomaisten resurssien määrään. Esimerkiksi poliisien määrää on vähennetty todella alhaiselle tasolle ja se vaikuttaa varmasti myös talousrikollisuuden tutkintaan.

4.3 Jatkotutkimusaiheita

Verotarkastukset ja harmaan talouden torjunta kehittyvät koko ajan ja toivottavasti löytyy monia uusia tapoja valvoa yritysten toimintaa niin että tiedonsaanti viranomaisten kesken helpottuu. Jatkotutkimusaiheita on monia. Harmaan talouden erilaisista ilmiöistä löytyy paljon aiheita esimerkiksi keskittää tutkiminen harmaan talouden eri osa-alueisiin. Verohallintoon on tulossa myös monia uusia työkaluja ja tiedonkeruumenetelmiä. Mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe voisi olla myös miten kehittää uusia tehokkaita ja riittävän nopeita valvontaan liittyviä työkaluja, joiden avulla ennaltaehkäistä talousrikollisuutta. Kansainvälisyyden lisääntyminen (EU) tuo uusia ilmiöitä ja vaikeuttaa osaltaan tiedonsaantia eri maiden kesken, mutta näidenkin ongelmien ratkaisemiseksi ollaan koko ajan luomassa uusia keinoja, mikä sekin voisi olla mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe. Mielestäni on todella mielenkiintoista nähdä miten uudet lakimuutokset vaikuttavat harmaan talouden torjuntaan kun viranomaisyhteistyö paranee jatkuvasti. Olisi myös kiinnostavaa keskittyä johonkin tietynlaiseen harmaan talouden alaan ja tutkia kyseisen alan tarkempia toimintatapoja ja niiden merkitystä talouteen. Verotarkastus on myös aiheena mielenkiintoinen, mutta tiedon saaminen voi olla haastavaa, ainakin opiskelijalle. Harmaan talouden osalta jatkotutkimusaiheena voisi olla myös kansainvälinen harmaa talous ja sen vaikutukset Suomessa. Tutkimusaiheita aihepiiristä löytyy monia, koska aihepiiri on laaja ja monet asiat vaikuttavat harmaan talouden ilmiöihin. Mahdollisia muita jatkotutkimusaiheita olisi vielä vaikka tarkastella eri toimialojen harmaan talouden toimintatapoja ja asioita jotka vaikuttavat siihen, että talousrikollisuutta ilmenee kyseisellä alalla. Harmaan talouden selvitysyksikön aloitettua toimintansa vuoden 2011 alusta on monia uudistuksia saatu aikaan. Kuinka nämä lakimuutokset ovat vaikuttaneet harmaan talouden havaitsemiseen?.

4.4 Oman työn arviointi

Verotarkastus ja harmaa talous ovat ajankohtaisia aiheita. Tämä on erittäin kiinnostava aihe ja on ollut erittäin mielenkiintoista tutkia aihepiiriä lisää. Harmaa talous on kuitenkin aiheena haasteellinen, koska tietoa on paljon esimerkiksi tilastojen muodossa, mutta varsinaisia verotarkastuskertomuksia tai niiden pohjalta poimittuja tietoja ei kuitenkaan voinut tarkemmin tutkia, koska niitä ei ole saatavilla. Suunnitelmani oli tehdä haastattelu harmaan talouden verotarkastusyksikön tarkastajille, mutta haastavuuden takia sovin että laitan kysymykset sähköpostilla, toiveena tarkastajien vastaaminen laatiini kysymyksiini harmaan talouden tarkastuksista. Useista yrityksistä huolimatta en saanut vastauksia kysymyksiini. Olin yhteydessä myös harmaan talouden selvitysyksikköön, mutta myös sieltä haastattelun saaminen osoittautui haasteelliseksi. Tämä on valitettavaa, koska olisi ollut

erittäin mielenkiintoista saada tietoa ja mielipiteitä alan asiantuntijoilta. Tilastotietoa harmaasta taloudesta ja sen vaikutuksista löytyy Verohallinnon sivuilta, koska tilastoja on koottu Harmaan talouden selvitysyksikön toimesta jo useamman vuoden ajan. Uudistuksia lainsäädäntöihin on tullut viime vuosina useita. Verohallinnon sivustot olivatkin paras tiedonlähde. Verotukseen ja lainsäädäntöön tulee jatkuvasti uudistuksia ja tieto vanhenee nopeaa tahtia. Työn aikataulut onnistui omasta mielestäni hyvin, vaikka jouduin turhaan odottamaan vastauksia kysymyksiini. Varasuunnitelma oli kuitenkin valmiina, koska vastausten saaminen oli alun perin hieman epävarmaa. Teorian tiivistäminen niin ettei aiheesta tule liian laajaa, osoittautui työn pituuden kannalta haastavaksi. Halusin kuitenkin säilyttää painopisteen harmaan talouden verotarkastuksissa, yleisen teorian lisäksi.

4.4.1 Työn luotettavuuden arviointi

Lähteenä on työssäni käytetty paljon Verohallinnon vero.fi sivustoilta saatua tietoa. Aihe on sellainen, että uusia lakia ja menettelytapoja kehitetään jatkuvasti ja tuorein tieto on saatavilla nimenomaan Verohallinnon omilta sivuilta. Tutkimuksia harmaasta taloudesta on tehty aiemmin useita, mutta tiedot vanhenevat nopeasti. Olen ottanut läheisempään tarkasteluun vuodesta 2010 lähtien julkaistuja materiaaleja sekä raportteja. Myös lakisivustoja on hyödynnetty osana opinnäytetyötä. Luotettavuus on mielestäni käytettyjen lähteiden perusteella erittäin hyvä.

4.4.2 Työn pätevyyden arviointi ja kehityskohteet

Työssä käytetyt lähteet ovat mielestäni päteviä ja kaikissa lähteissä on kirjoittajina olleet alan asiantuntijat. Tutkimus on lähteet huomioiden pätevä ja reaaliaikainen. Harmaa talous on piilossa olevaa toimintaa ja se tietenkin vaikuttaa saataviin tietoihin, mutta kokonaisuudessaan tietomäärä on riittävä hyvän kuvan saamiseksi aiheesta. Verotarkastukset ja verotarkastuskertomukset sekä niistä saatava syvällisempi tieto on sellaista, ettei sitä ole saatavilla kovinkaan helposti. Laajempi ja syvällisempi tutkiminen on molempien aiheiden osalta haastavaa. Asiantuntijoiden haastattelut olisivat olleet erittäin hyvä lisä tähän työhön mutta niiden saamisen osoittautuessa haastavaksi teorian osuus kasvoi. Teorian osuus on mielestäni melko kattava ottaen huomioon aihepiirin. Aineistoa oli mielestäni käytössä riittävästi ja sitä on käytetty riittävän laajasti. Kehityskohteena työssä voisi olla esimerkiksi harmaan talouden verotarkastusten syvällisempi tarkastelu, tosin aineiston saaminen voisi olla haastavaa. Asiantuntijahaastattelut olisivat olleet hyvä lisä tutkimukseeni.

Lähteet

<http://www.mustatulevaisuus.fi/>. Luettu: 17.10.2014

Vero.fi, <http://www.vero.fi/fi-FI>

<http://www.vero.fi/>. Luettu: 17.10.2014

Verohallinto

[https://www.tax.fi/fi-](https://www.tax.fi/fi-FI)

[FI/Tietoa_Verohallinnosta/Tiedotteet/Uutisia/Verotarkastusten_kuulemismenettely_muutt%2833120%29](https://www.tax.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Tiedotteet/Uutisia/Verotarkastusten_kuulemismenettely_muutt%2833120%29). Luettu: 21.10.2014

Knuutinen, R. 2014. Verotus ja yrityksen yhteiskuntavastuu. Hansaprint Oy, Vantaa 2014

[http://www.vero.fi/fi-](http://www.vero.fi/fi-FI)

[FI/Syventavat_veroohjeet/Verohallinnon_paatokset/Verohallinnon_tyojarjestys%2828516%29](http://www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Verohallinnon_paatokset/Verohallinnon_tyojarjestys%2828516%29). Luettu: 25.10.2014

http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_harmaasta_taloudesta_Harmaa_talou%2829777%29. Luettu: 25.10.2014

Helsingin seudun kauppakamari/Helsingin kamari oy 2013. Yrityksen verolait, 2013. Kauppakamari. Helsinki

Raeste, J-P. 2014. Verokarhu jahtaa verohuijareita. Helsingin Sanomat 1.11.2014 s. b15.

Asetus verotusmenettelystä 23.10.1998/763

Walden, Risto, Harmaa talous-ilmiö, rakenteet, vaikutukset ja torjunta, muistio 15.11.2010
Luettavissa:

http://www.vm.fi/vm/fi/05_hankkeet/05_muita_hankkeita/012_veroryhma/06_esitysaineisto/harmaa_talous_Walden_15112010_muistio.pdf. Luettu: 29.10.2014

[http://www.vero.fi/fi-](http://www.vero.fi/fi-FI)

[FI/Tietoa_Verohallinnosta/Harmaan_talouden_torjunta/Tilannekuvia_harmaasta_taloudesta%2821527%29](http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Harmaan_talouden_torjunta/Tilannekuvia_harmaasta_taloudesta%2821527%29). Luettu: 27.10.2014

http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Harmaan_talouden_torjunta/Tilannekuvia_harmaasta_taloudesta%2821527%29. Luettu: 20.10.2014

http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Tiedotteet/Tietoa_harmaasta_taloudesta_Ulosottomene%2833566%29. Luettu:30.10.2014

http://www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Muu_verotus/Hyva_verotarkastustapa%2833893%29. Luettu: 31.10.2014

http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Tiedotteet/Verohallinnon_Raksahanke_paljasti_tehokk%2832210%29. Luettu:1.11.2014

http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Harmaan_talouden_torjunta. Luettu: 2.11.2014

http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Harmaan_talouden_torjunta/Harmaan_talouden_esiintyminen_ja_yleisyy%2814463%29. Luettu: 2.11.2014

http://www.intermin.fi/download/32309_talousrikollisuus_vn_peripaatepaatos_19012012.pdf?396eea241c05d188. Luettu: 2.11.2014

[http://www.vero.fi/fi-FI/Yritys_ja_yhteisoasiakkaat/Osakeyhtio_ja_osuuskunta/Maksuvaikeudet/Verovelkarekisteri\(34171\)](http://www.vero.fi/fi-FI/Yritys_ja_yhteisoasiakkaat/Osakeyhtio_ja_osuuskunta/Maksuvaikeudet/Verovelkarekisteri(34171)). Luettu: 3.11.2014

http://www.vm.fi/vm/fi/05_hankkeet/05_muita_hankkeita/012_veroryhma/06_esitysaineisto/harmaa_talous_Walden_15112010_muistio.pdf. Luettu: 4.11.2014

http://www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Henkiloasiakkaan_tuloverotus/Korot_ja_osingot/Peitelty_osinko%2810209%29. Luettu: 5.11.2014

<http://www.vero.fi/fi->

FI/Tietoa_Verohallinnosta/Tiedotteet/Tietoa_harmaasta_taloudesta_Harmaa_talou%2829777%29. Luettu: 15.11.2014

Asiantuntijakirjoitus 1/2014: Verohallinnon vahingonkorvaussaatavat (pdf)
Harmaan talouden selvitysyksikkö. Luettu: 15.11.2014

http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Yhteystiedot/Verotarkastus. Luettu:
17.11.2014

<https://www.tilaajavastuu.fi/>. Luettu: 19.11.2014

<http://www.vero.fi/fi->

FI/Syventavat_veroohjeet/Asiakkaan_oikeudet_ja_velvollisuudet/Atkverotarkastus_Ohje_verovelvolliselle%2812070%29. Luettu: 19.11.2014

<http://www.porssisaatio.fi/blog/dictionary/hallintarekisteri/>. Luettu: 19.11.2014

<http://www.vero.fi/fi-FI/haku?s=harmaa%20talous>. Luettu: 20.11.2014

https://www.htm.fi/tilintarkastajan_valinta/uusi_tilintarkastuslaki. Luettu: 21.11.2014

Hirvonen, M, Lith, P, Walden, R. Suomen kansainvälistyvä harmaa talous. Eduskunnan tarkastusvaliokunta, Helsinki, 2010.

<http://web.eduskunta.fi/dman/Document.phx?documentId=mw16710124737147>. Luettu:
19.11.2014

http://www.intermin.fi/fi/kehittamishankkeet/talousrikollisuuden_ja_harmaan_talouden_vahentaminen. Luettu: 21.11.2014

http://www.tem.fi/ajankohtaista/vireilla/strategiset_ohjelmat_ja_karkihankkeet/harmaan_talouden_torjunta. Luettu: 21.11.2014